

KS. PIOTR KULBACKI

MODLITWA POWSZECHNA JAKO MODLITWA WIERNYCH

Przywrócenie modlitwy powszechnej w liturgii mszalnej spotkało się w Kościele z dużą akceptacją. Dziś prawie nikt nie wyobraża sobie uczestnictwa we Mszy Świętej, w której modlitwa powszechna nie kończyłaby liturgii słowa. Postulat Soboru, aby przywrócić „modlitwę powszechną”, czyli „modlitwę wiernych” (KL 53), okazał się być bardzo owocny w procesie odnowy liturgii. W księgach liturgicznych i innych dokumentach jest na ogół używane, tak jak w Konstytucji o liturgii, określenie podwójne: *oratio communis* (ewentualnie *universalis*) lub *oratio fidelium*¹. W niniejszym artykule zostanie przybliżona rola przywróconej w mszale posoborowym modlitwy powszechnej jako modlitwy wiernych.

1. POCZĄTKI I ROZWÓJ MODLITWY POWSZECHNEJ

Analiza modlitwy powszechnej z pierwszych wieków chrześcijaństwa ujawnia jej analogię do modlitw podczas nabożeństwa synagoidalnego, w którym, zdaniem większości historyków, należałoby widzieć korzenie chrześcijańskiej modlitwy powszechnej². W synagodze nie tylko odczytywano teksty Pisma Świętego, ale także zanoszono modlitwy za najwyższe władze żydowskie, uczonych, zasłużonych, za zmarłych, za gminy żyjące w nędzy i niebezpie-

Ks. dr PIOTR KULBACKI – adiunkt Katedry Teologii Liturgii w Instytucie Liturgiki i Homiletyki KUL; adres do korespondencji – e-mail: PiotrKulbacki@oaza.pl

¹ Por. Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia. *De oratione communi seu fidelium: natura, momentum ac structura, criteria atque specimina coetibus territorialibus Episcoporum proposita*. Città del Vaticano 1966 (dalej w skrócie: *De oratione communi seu fidelium*). Dokument stanowił podstawę do wydania wersji lokalnych – por. tamże s. 5 i 13; zob. adaptację autoryzowaną przez Konferencję Episkopatu Polski *Modlitwa Powszechna*. Katowice 1970.

² B. N a d o l s k i. *Liturgika*. T. IV: *Eucharystia*. Poznań 1992 s. 157.

czeństwie wiary, proszono o dobra duchowe i materialne, o zdrowie, błogosławieństwo w pracy, a także o dar rozumu i rozeznania. Modlitwą obejmowano również aktualne problemy gminy i jej poszczególnych członków oraz codzienne wyzwania życia społecznego, rolniczego i ekonomicznego³.

Członkowie pierwszych gmin chrześcijańskich, wychowani na liturgii synagogałnej, praktykowali podobną modlitwę, o czym świadczy wezwanie św. Pawła skierowane do młodego biskupa Tymoteusza: „Zalecam więc przede wszystkim, by prośby, modlitwy, wspólne błagania, dziękczynienia odprawiane były za wszystkich ludzi: za królów i za wszystkich sprawujących władzę, abyśmy mogli prowadzić życie ciche i spokojne z całą pobożnością i godnością. Jest to bowiem rzecz dobra i miła w oczach Zbawiciela naszego, Boga, który pragnie, by wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy. Albowiem jeden jest Bóg, jeden też pośrednik między Bogiem a ludźmi, człowiek, Chrystus Jezus, który wydał siebie samego na okup za wszystkich jako świadectwo we właściwym czasie” (1 Tm 2, 1-6). Soborowa Konstytucja o liturgii świętej, postulując przywrócenie modlitwy powszechnej, powołuje się na to właśnie polecenie Apostoła Narodów (por. KL 53)⁴.

Teksty Nowego Testamentu ukazują, że na liturgicznych zgromadzeniach, po odczytaniu listów od Apostołów następowała modlitwa nimi inspirowana, na jej zakończenie zaś udzielano sobie znaku jedności przez święty pocałunek, do którego wzywali zarówno św. Piotr (1 P 5, 14), jak i św. Paweł (Rz 16, 16; 2 Kor 13, 12; 1 Tes 5, 25-26). Oznaczałoby to, zdaniem egzegetów, że już pierwotna struktura liturgii słowa zawierała: a) list Apostoła, zastępujący kazanie przewodniczącego zgromadzenia; b) modlitwę wiernych; c) święty pocałunek⁵.

Pierwsze pozabiblijne świadectwo modlitwy powszechnej, pochodzące z pierwszego stulecia, zostało zachowane w liście św. Klemensa. W zakończeniu homilii znajduje się skierowana do słuchaczy zachęta do modlitwy do Boga, Stwórcy wszystkiego, aby swoich wybranych na całej ziemi zachował przez umiłowanego Syna swego Jezusa Chrystusa. Po tym wprowadzeniu następcą św. Piotra zanosił wprost do Boga modlitwy: za lud Boży, za będących w różnych potrzebach, o odpuszczenie grzechów, o pokój, za rządzących. To błaganie było dopełnione przez konkluzję⁶.

³ H. Boliński. *Oratio communis seu fidelium*. W: *Wprowadzenie do liturgii*. Red. F. Błachnicki, W. Schenk. R. Zielasko. Poznań–Warszawa–Lublin 1967 s. 296-297.

⁴ Por. *De oratione communi seu fidelium* s. 163.

⁵ Boliński. *Oratio communis* s. 297.

⁶ *De oratione communi seu fidelium* s. 163.

Jeden z najstarszych opisów zgromadzenia liturgicznego pojawił się kilkadziesiąt lat później w pismach św. Justyna (II wiek). Św. Justyn ukazał trzy części liturgii: czytania, wspólną modlitwę i dziękczynienie wraz z uczcą Pana⁷. Przekazany przez niego opis liturgii chrzcielnej przewidywał pocałunek pokoju neofitów na zakończenie modlitwy powszechnej, przed ofiarowaniem chleba i wina. Podobne świadectwo przekazuje *Traditio Apostolica* św. Hipolita. Pisma Tertuliana ukazują zanoszoną przez chrześcijan modlitwę za rządzących, za społeczność świecką, o pokój. Podobny charakter miała modlitwa powszechna w czasach św. Ambrożego⁸.

W III wieku pojawiły się uroczyste oracje w modlitwie powszechnej, które przybrały kształt znany do dziś w liturgii Wielkiego Piątku⁹. Jednak od V wieku te rozbudowane formy ulegały redukcji nawet do modlitwy w milczeniu – po wezwaniach diakona lud klękał i przez chwilę modlił się, nic nie mówiąc. Potem na wezwanie diakona lud powstawał, kapłan głośno wypowiadał kolektę skierowaną do Boga, zgromadzeni natomiast dołączali akklamację „Amen”¹⁰.

W końcu V wieku liturgia rzymska zasymilowała formułę modlitwy powszechnej ukształtowaną na Wschodzie jako litania. Diakon wzywał do modlitwy w formie prostszej niż w uroczystych modlitwach rzymskich. Używano sformułowań: „módlmy się za ... , aby ...” bądź jeszcze krótszych – „módlmy się, aby...” lub „módlmy się za...”¹¹. Taka lapidarna forma umożliwiała rozszerzenie zakresu prośb: o obfite plony, za dobroczyńców, za zmarłych, za zgromadzenie, o odpuszczenie grzechów, o opiekę aniołów, o nawrócenie, o dobrą śmierć. Na poszczególne prośby wypowiedziane przez diakona lud odpowiadał krótkimi akklamacjami wyrażającymi błaganie; gdy wzrastała ilość intencji, akklamacje powtarzano pięć, dziesięć czy dwadzieścia razy, a w liturgii etiopskiej nawet trzydzieści pięć razy. Kapłan zanosił kilkakrotnie modlitwę konkludującą – po pewnej serii wezwań, a także na końcu litanii¹².

⁷ Justyn Męczennik. *Apologia*. W: M. Michalski. *Antologia literatury patrystycznej*. T. 1. Warszawa 1975 s. 96-97.

⁸ *De oratione communi seu fidelium* s. 164.

⁹ Por. J.J. Kopeć. *Modlitwa powszechna, czyli modlitwa wiernych*. W: *Mszal księgą życia chrześcijańskiego*. Red. B. Nadolski. Poznań 1989 s. 341; zob. *Mszal Rzymski dla diecezji polskich*. Wydanie drugie, poszerzone. Poznań 2009 s. 134-140 (dalej w skrócie: MR).

¹⁰ *De oratione communi seu fidelium* s. 164-165.

¹¹ Tamże; por. *Modlitwa Powszechna* s. XII-XIII.

¹² *De oratione communi seu fidelium* 165-166.

Pełny obraz struktury modlitw sprawowanych na zakończenie liturgii słowa zawierają *Konstytucje Apostolskie* (ok. 380 r.)¹³. Odmawiana modlitwa wstawiennicza była podzielona na wyodrębnione etapy, dotyczące poszczególnych grup uczestników, którzy po kolei byli odsyłani i opuszczali zgromadzenie: katechumeni, opętani i dręczeni przez duchy nieczyste, przygotowujący się bezpośrednio do chrztu, czyniący pokutę. Na zakończenie diakon przypominał, aby nie byli obecni ci, którym tego zakazano, „a my wszyscy wierni zegnijmy kolana i gorliwie błagajmy Boga przez Jego Chrystusa”¹⁴. Błaganie te miały charakter modlitwy za świat, za Kościół i poszczególne jego stany, za cierpiących z różnych powodów i kończyły się wezwaniem do modlitwy wzajemnie za siebie. Tak spośród innych modlitw wstawienniczych, odbywających się po liturgii słowa a przed liturgią eucharystyczną, wyodrębniła się modlitwa wiernych.

Nauczając o przebiegu liturgii słowa, Synod w Laodycei (IV wiek) wskazywał na następujące jej elementy: homilia biskupa; modlitwa za katechumenów, pokutujących i odesłanie ich; trzy modlitwy wiernych (pierwsza głosem cichym, następne głośno); pocałunek świętych. Natomiast Sobór Nicejski szczerze nawracającym się zezwalał na udział w modlitwie wiernych¹⁵.

Należy zauważyć, że modlitwa powszechna była obecna we wszystkich liturgiach na Wschodzie. Także zachodni Ojcowie Kościoła przekazali liczne jej świadectwa¹⁶. Św. Augustyn († 430), który wzywał na zakończenie swych kazań: *conversi ad Dominum oremus*, czy św. Prosper Akwitański († ok. 450) dokumentowali ogólny zwyczaj odmawiania takiej modlitwy. Ostatnie ze świadectw o modlitwie wiernych po czytaniach i homilii w liturgii rzymskiej pochodzi od papieża Feliksa III (II) (483-492)¹⁷. Wyznaczając pokutę duchownym afrykańskim, którzy pozwolili się powtórnie ochrzcić przez heretyków, zabronił im udziału do końca życia nie tylko w modlitwie wiernych, ale nawet w modlitwie katechumenów. Nieco łagodniejsze kary nakładały w podobnej sytuacji synody w Rzymie (487-488) i w Lugdunum (517) dopuszczając uczestnictwo tylko w modlitwie katechumenów¹⁸.

¹³ *Konstytucje Apostolskie. Księga VIII*. W: M. Michalski. *Antologia literatury patrystycznej*. T. II. Warszawa 1982 s. 346-350.

¹⁴ Tamże s. 349.

¹⁵ B o l i Ń s k i. *Oratio communis* s. 298.

¹⁶ N a d o l s k i. *Liturgika* t. IV s. 158.

¹⁷ Niejednoznaczna w opracowaniach liturgicznych numeracja przy imieniu papieża Feliksa związana jest z antypapieżem Feliksem II (355-358); por. F. D r a c z k o w s k i. *Feliks III (II)*. EK V kol. 107; J. Ś r u t w a. *Feliks II*. EK V kol. 108.

¹⁸ B o l i Ń s k i. *Oratio communis* s. 298-299.

2. PRZEKSZTAŁCENIA I REGRES MODLITWY POWSZECHNEJ

Na przełomie V i VI wieku, wraz z procesem zanikania katechumenatu, obserwujemy przekształcanie się modlitwy powszechnej. Zmiany te były inspirowane przez rozwijające się od III stulecia w liturgii wschodniej litanijne formuły błagalne, które doszły do rozkwitu w końcu IV stulecia i w następnych okresach zaczęły przenikać do liturgii zachodniej. W ten sposób ukształtowała się celtycko-germańska litania *Deprecatio sancti Martini*¹⁹, a także litania ambrozjańska *Divinae pacis*. Wpłynęła ona na kształt *Litanii do Wszystkich Świętych*, używanej jako modlitwa wiernych w procesjach. Podobnie rzymska litania *Deprecatio Gelasii papae*²⁰ była niemal od samego początku odmawiana *ad introitum* Mszy papieskich²¹.

Brak na zgromadzeniu niewtajemniczonych nie wymuszał dotychczasowego ścisłego rozgraniczenia dwu części Mszy – katechumenów i wiernych wraz z odsyłaniem tych pierwszych. Także rozrastanie się procesji ofertoryjnej sprzyjało tendencji do przeniesienia poprzedzającej ją modlitwy ludu na sam początek Mszy. Przestrzeń do takiej ewolucji stwarzał rozbudowujący się uroczysty obrzęd wejścia. Aby go uświetnić, papież Gelazjusz I (492-494) dodał wspomnianą wyżej litanie, która dopiero po dojściu procesyjnego orszaku do ołtarza kończyła się kolektą. Litania ta, z aklamacją *Kyrie eleison*, przejęła pewną część treści dotychczasowej modlitwy powszechnej²². Dopiero później (VIII wiek) nadano *Kyrie* znaczenie trynitarne²³. Inne wątki dotychczasowej modlitwy powszechnej znalazły się w modlitwach wstawienniczych kanonu. Piękne, uroczyste formy litanii rozpoczynającej liturgię sprzyjały rozpowszechnieniu się tej formy z Rzymu na inne kraje²⁴.

W ciągu zaledwie stulecia ta odświętna formuła uległa swoistej ewolucji. Trudności w organizowaniu odpowiedniej scholi spowodowały, że papież Grzegorz Wielki (590-604) zezwolił, początkowo w dni powszednie, na opuszczanie wezwań gelazjańskich i redukcję litanii do *Kyrie eleison* odmawianego na przemian przez duchownych i lud. Jednakże nie stało się

¹⁹ Por. A.G. Martimort. *L'Église en prière*. Paris–Tournai–Rome–New York 1965 s. 342.

²⁰ B. Nadolski. *Leksykon liturgii*. Poznań 2006 s. 305.

²¹ *De oratione communi seu fidelium* s. 166

²² Por. Martimort. *L'Église en prière* s. 341. Niektórzy uważają, że wezwania *Kyrie* na początku Mszy Świętej nie są pozostałością *Deprecatio Gelasii*, lecz istniały samodzielnie, natomiast utrwalił je zanik modlitwy powszechnej. Nadolski. *Liturgia* t. IV s. 126-127.

²³ M. Kunzler. *Liturgia Kościoła*. Poznań 1999 s. 325.

²⁴ Boliński. *Oratio communis* s. 299-300

to okazją do przywrócenia po homilii dawnej formy modlitwy powszechnej z wezwaniami za Kościół, ludzkość i potrzebujących. Po starym kształcie modlitwy powszechnej, zamykającej pierwszą część liturgii, pozostało pozdrowienie *Dominus vobiscum* i wezwanie *Oremus* przed antyfoną ofertoryjną, mające wyodrębnić kolejną część Mszy Świętej²⁵. Działo się to pod wpływem liturgii wizygockiej i gallikańskiej. Natomiast na wzór Wschodu liturgia rzymska zaczęła umieszczać modlitwy wstawiennicze kapłana na zakończenie anafory lub w jej tekście. Modlitwy te przejęły treść niektórych wezwań stanowiących dawniej tematykę modlitwy powszechnej²⁶.

Postępująca od wieków średnich atrofia modlitwy powszechnej zamykającej liturgię słowa i otwierającej liturgię eucharystyczną spowodowała, że to, co było do tej pory oczywistą treścią modlitwy powszechnej, obejmującej szeroki wachlarz problemów życia Kościoła, społeczności świeckiej, potrzebujących, a także intencje własne, musiało teraz odnaleźć swe miejsce gdzie indziej. Intuicja zdrowej religijności stale podpowiadała konieczność zanoszenia przez wiernych modlitw w takich intencjach. Ponieważ liturgia Mszy Świętej nie stwarzała odpowiednich możliwości, treści te znalazły swe miejsce poza nią. W ten sposób rozbudowywały się nieszpory z udziałem ludu, dni modlitw błagalnych (dni krzyżowe, kwartalne), procesje pokutne i błagalne. Pierwsze wzory tego typu nabożeństw pochodzą z *Itinerarium Egerii*. Opisywała ona błagania zanoszone przez diakona z aklamacją *Kyrie eleison*, śpiewaną przez dzieci, i modlitwą końcową biskupa. Na odpowiednik mszalnej modlitwy powszechnej natrafiamy u św. Benedykta, który przepisał w swej regule (ok. 547 r.), aby zakonnicy po modlitwach kanonicznych udali się do swych cel i tam modlili się za wszystkich chrześcijan, kapłanów i duchownych innych stopni, pokutujących, o pokój i za nieprzyjaciół. Z kolei Amalariusz z Metz (850 r.) opisał wspólne kanoniczne modlitwy zakonników z celebransem, na które składają się *Kyrie* i Modlitwa Pańska jako wypełnienie nakazu Apostoła wstawiania się za wszystkimi ludźmi. Podobna rolę przejęło później nabożeństwo czterdziestogodzinne²⁷.

W kodeksach germańskich i galijskich z początków X wieku znalazł się nakaz modlitwy w intencjach analogicznych do modlitwy powszechnej i poprzedzających ofiarowanie. W XII wieku w Niemczech i Czechach pojawiły się zróżnicowane formuły modlitwy zanoszonej po homilii w intencjach

²⁵ Tamże; por. Martimort. *L'Église en prière* s. 369.

²⁶ *De oratione communi seu fidelium* s. 167.

²⁷ Boliński. *Oratio communis* s. 300-301.

Kościół i duchowieństwa, sprawujących rządy i sądzących, za będących w ucisku, za wszystkich chrześcijan, za celebransą i za zgromadzenie. Formuły te, podane przez Honoriusza z Autun, wpłynęły na ukształtowanie od XII do XVI stulecia wezwań modlitewnych w krajach, w których obowiązywał ryt rzymski (m.in. w Polsce). Natomiast nie ma podobnych świadectw z samego Rzymu²⁸.

Od czasów Reformacji nastąpiło istotne zróżnicowanie odnośnie do omawianych modlitw. W Italii, Hiszpanii i Polsce nowe księgi liturgiczne wpłynęły na przeniesienie dotychczasowych modlitw do sfery pobożności ludowej; w Niemczech Piotr Kanizjusz ujedynił w 1556 r. formułę modlitwy powszechnej²⁹; we Francji modlitwy te, obciążone elementami dydaktycznymi, w wieku XVII przeniesiono przed homilię, natomiast katechizm diecezji Meaux z 1687 r. instruował, jak ma wyglądać modlitwa wiernych w Mszy parafialnej³⁰. W diecezjach francuskich, w parafiach wiejskich, zachował się do końca XIX wieku zwyczaj „modlitwy po kazaniu”³¹. Także w innych krajach europejskich istniał zwyczaj odmawiania modlitw po kazaniu³². Ich wzory znajdują się w mszałach, ewangeliarzach, brewiarzach, statutach diecezjalnych i synodalnych, na osobnych kartkach lub w specjalnych księgach. Sobór Trydencki jednak nie podjął tego zagadnienia i modlitwy prowadzone po kazaniu przekształcały się czasem w nudną litanie, wymieniającą imiona dobroczyńców lub zmarłych³³. W Polsce szeroko rozpowszechniły się wypominki³⁴.

Brak w strukturze Mszy Świętej modlitwy powszechnej powodował w ostatnich stuleciach, że jej namiastkami stawały się jeszcze inne formy modlitw zanoszonych w intencjach Kościoła i świata. Zaskakującym przykładem jest pozwolenie papieża Leona XIII wydane w trudnych czasach, by w październiku odprawiać Mszę Świętą podczas codziennego różańca. Miejsce modlitwy wiernych zajęła Msza Święta odprawiana podczas różańca odmawianego w trudnych intencjach Kościoła i świata (*sic!*). Ten sam papież

²⁸ *De oratione communi seu fidelium* s. 168.

²⁹ Por. Kunzler. *Liturgia Kościoła* s. 348.

³⁰ *De oratione communi seu fidelium* s. 169.

³¹ J. Miązek. *Modlitwa powszechna i modlitwy wstawiennicze Modlitwy Eucharystycznej w liturgii mszalnej*. W: *Liturgia Domus Carissima*. Red. A. Durak. Warszawa 1998 s. 128.

³² Por. J.J. Kopeć. *Modlitwa powszechna, czyli modlitwa wiernych*. W: *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*. Red. B. Nadolski. Poznań 1989 s. 343.

³³ Boliński. *Oratio communis* s. 301.

³⁴ P. Szczeniecki. *Służba Boża w dawnej Polsce*. Poznań 1962 s. 79-82.

po Mszach prywatnych nakazał trzy razy *Ave Maria* oraz *Salve Regina* i *Deus Refugium*. Z kolei papież Benedykt XIV podczas I wojny światowej polecił po Mszy w Wielkim Poście odmawianie modlitw o pokój przed wystawionym Najświętszym Sakramentem. Papież Pius XI zachęcał przywilejem odpustu do udziału wiernych w modlitwach kapłana odmawianych po Mszach prywatnych³⁵.

3. MODLITWA POWSZECHNA W ODNOWIONEJ LITURGII MSZY ŚWIĘTEJ

Rozwijający się ruch liturgiczny na nowo odkrywał rolę modlitwy powszechnej i postulował przywrócenie jej w dawnej formie. Już w 1940 r. podejmowano próby włączania jej do Mszy Świętej³⁶, a na zjazdach liturgicznych w latach pięćdziesiątych XX stulecia stawiano postulat przywrócenia modlitwy wiernych. Znalazło to swe odbicie w pracach nad soborową reformą liturgii³⁷. Odnowiona liturgia Mszy Świętej przywróciła należne znaczenie modlitwie powszechnej. Jej umiejscowienie, sposoby odmawiania, rola przewodniczącego i rola zgromadzenia ujawniły sens teologiczny tej modlitwy, umożliwiając wiernym głębsze zaangażowanie w liturgię³⁸.

Zanim promulgowano pierwsze wydanie typiczne mszału Pawła VI, ukazała się przywoływana tu już wielokroć publikacja przygotowana przez Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia, czyli Radę do wykonania Konstytucji o liturgii świętej³⁹, zatytułowana *De oratione communi seu fidelium: natura, momentum ac structura, criteria atque specimina coetibus territorialibus Episcoporum proposita*. Ukazała ona naturę, rolę i strukturę przywróconej modlitwy powszechnej i jej rys historyczny⁴⁰. Podała przykłady modlitwy powszechnej zredagowane w języku łacińskim i francuskim, opatrzone szczegółowym indeksem tematycznym. Jednakże redaktorzy dokumentu zaznaczyli, iż zaprezentowane w nim teksty modlitw

³⁵ B o l i ń s k i. *Oratio communis* s. 301-302.

³⁶ K o p e ć. *Modlitwa powszechna* s. 344.

³⁷ M i a z e k. *Modlitwa powszechna* s. 129.

³⁸ Por. J.P. M o s s i. *Modern Liturgy Handbook. A Study and Planning Guide for Worship*. New York–Ramsey, N.J.–Toronto 1976 s. 84-87.

³⁹ Zob. J. S t e f a ń s k i. *Rola Consilium w posoborowej reformie liturgicznej*. W: tenże. *Liturgia w odnowie*. Gniezno 2000 s. 91-107.

⁴⁰ Zob. *De oratione communi seu fidelium*.

nie są obligatoryjne, a Konferencje Episkopatów powinny wydać własne wzorce w oparciu o podane kryteria⁴¹. Ani dokument rzymski, ani powstałe na jego wzór dokumenty lokalne nie stanowią ksiąg liturgicznych i nie wolno ich tak traktować⁴².

W odnowionej liturgii⁴³ modlitwa powszechna stała się miejscem realizacji soborowego postulatu czynnego, świadomego i pełnego udziału zgromadzonych wiernych. Solidne, pogłębione przygotowywanie jej, a następnie podawanie intencji podczas celebracji stanowi istotny element formacji liturgicznej⁴⁴.

Mszał wyraźnie określa, że „intencje modlitwy powszechnej podaje diakon, kantor, lektor lub ktoś inny uprzednio wyznaczony. Wierni wyrażają swoje prośby albo w formie wspólnej inwokacji po intencjach, albo modląc się w milczeniu” (MR 14*). Zgodnie z naturą modlitwy powszechnej muszą oni w jej odmawianiu brać czynny udział przez akلامacje. Nawet proponowane niekiedy milczenie po wezwaniach jest czasem ich osobistego cichego włączenia się w modlitwę w podawanych intencjach. Dlatego w dawaniu odpowiedzi nie może wyręczać wiernych schola czy ktoś z usługujących⁴⁵. Ta dialogiczna struktura, ujawniająca rolę zgromadzenia, ma być zachowana także podczas Mszy św. z jednym usługującym: „następną część liturgii, modlitwę powszechną, można odmówić również i w tej mszy; wtedy kapłan odczytuje intencje, a ministrant odpowiada” (MR 380*).

Wymóg czynnego uczestnictwa ludu nie stoi w sprzeczności z wymogiem, by modlitwą kierował kapłan. Mszał podaje, że po homilii i wyznaniu wiary „następuje modlitwa powszechna, którą kapłan kieruje z miejsca przewodniczenia lub z ambony” (MR 14*). Istotne jest jednoznaczne wskazanie, że przewodniczenie modlitwie powszechnej jest zarezerwowane dla kapłana przewodniczącego całej liturgii słowa. Dyrektywę tę podkreśla także miejsce, z którego kapłan kieruje modlitwą wiernych – miejsce przewodniczenia lub ambona. Są one związane z funkcjami głównego celebransa – przewodniczenie całej liturgii i głoszenie homilii. Mszał dopuszcza głoszenie homilii przez koncelebransa, diakona, wyjątkowo przez biskupa lub prezbitera uczestniczących w celebracji, lecz nie mogących koncelebrować (OWMR 66). Takiej cesji na rzecz koncelebransa mszał nie czyni wobec przewodniczenia modlitwie powszechnej.

⁴¹ Tamże 5; zob. *Modlitwa Powszechna* s. IX.

⁴² Por. P. O l e k s y. *Modlitwa powszechna w celebracjach liturgicznych*. Kraków 2006 s. 23.

⁴³ Zob. *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*.

⁴⁴ Por. P. K u l b a c k i. *Eucharystia i ewangelizacja młodzieży*. Łódź 1998 s. 166-181.

⁴⁵ *De oratione communi seu fidelium* s. 11.

Mszał precyzuje, na czym podczas liturgii polega przewodniczenie modlitwie wiernych: „kapłan wzywa wiernych do modlitwy i odmawia formułę końcową” (MR 14*; por. OWMR 71). Główny celebrans ma obowiązek wezwać zgromadzony lud do dania odpowiedzi na słowo Boże i do ofiary miłości. Odpowiedź ta stanowi element spełniania posługi kapłaństwa powszechnego. Jest to w liturgii szczytowa forma składania daru miłości – poprzez modlitwę wstawienniczą.

Zgodnie z rubrykami mszału wezwania modlitewne podaje diakon, kantor albo lektor lub inny wierny świecki stojący na ambonie lub w innym odpowiednim miejscu (OWMR 71). Ten zapis w mszale jest niezwykle precyzyjny w swym teologicznym przesłaniu. W imieniu ludu występuje w tym momencie nie kapłan składający ofiarę eucharystyczną, lecz szafarz wyświęcony w sposób szczególny na rzecz posługi słowa Bożego i czynów miłości⁴⁶. Stąd w liturgii diakon jest wybrany jako reprezentant ludu do sprawowaniu posługi kapłaństwa powszechnego. Nie powinien go zatem zastępować prezbiter, którego zasadnicza funkcja w liturgii ujawni się za chwilę, gdy lud Boży już złoży ofiarę modlitwy oraz przyniesie dary na ofiarę eucharystyczną. Dlatego mszał wyraźnie wskazuje, że diakon może być zastąpiony przez inne osoby nieposiadające święceń czy to spośród usługujących w prezbiterium, czy innych uczestników liturgii.

Modlitwa powszechna, obejmując wszystkich ludzi i wszystkie ich sytuacje życiowe, jest spełnianiem kapłańskiego posłannictwa Chrystusa i Kościoła, ale w wymiarze kapłaństwa wspólnego wiernych. To lud zanosí modlitwy, nie diakon czy inna osoba. Oni tylko podają intencje modlitewne, lecz właściwą modlitwę wiernych stanowi odpowiedź ludu, czynnie włączającego się poprzez aklamacje bądź modlącego się w ciszy. Dlatego, jak już wspomniano, nikt nie może zastąpić ludu w udziale w tej modlitwie – nie może aklamacji w imieniu ludu wykonywać schola czy ministrant⁴⁷.

Podkreślanie roli ludu w modlitwie powszechnej nie oznacza tu jednak przeciwstawienia go kapłanowi. Na fali źle rozumianego entuzjazmu odnowy próbowano interpretować modlitwę wiernych niejako w opozycji do modlitwy kapłana. Termin „modlitwa wiernych” odnosi się wszak do wszystkich ochrzczonych uczestników liturgii, zarówno świeckich jak i wyświęconych⁴⁸.

⁴⁶ Por. *Pontyfikał rzymski. Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów. Wydanie drugie wzorcowe*. Katowice 1999 nr 173, 174, 199.

⁴⁷ *De oratione communi seu fidelium* s. 11. Por. Mi a z e k. *Modlitwa powszechna* s. 135.

⁴⁸ P. de Clerk. *Zrozumieć liturgię*. Kielce 1997 s. 89.

To bowiem do kapłana, który przewodniczy całości zgromadzenia, należy także kierowanie modlitwą powszechną, czyli wezwanie wiernych do modlitwy powszechnej i jej zamknięcie poprzez odmawianie oracji końcowej. Celebrans wraz z ludem wypowiada aklamacje. Tylko wyjątkowo, w razie konieczności, sam wypowiada wezwania modlitwy, wierni zaś podejmują modlitwę poprzez aklamacje. W ten sposób struktura modlitwy powszechnej odzwierciedla w sobie eklezjalny charakter zgromadzenia⁴⁹.

Dokument *De oratione communi seu fidelium* uprzedzający promulgację mszału, posoborowy Mszał Rzymski oraz drugie wydanie Lekcjonarza mszalnego podają zakres tematów, które należy podjąć w wezwaniach modlitwy powszechnej. Dotyczą one Kościoła, całej społeczności ludzkiej, osób znajdujących się w trudnościach życiowych, wreszcie lokalnej gromadzącej się na Eucharystii⁵⁰.

4. MODLITWA POWSZECHNA WYPEŁNIANIEM WSPÓLNEGO KAPŁAŃSTWA

Konstytucja o liturgii posługuje się dwiema nazwami, używanymi łącznie lub wymiennie: *oratio communis* i *oratio fidelium*. Pierwsza nazwa: modlitwa powszechna, używana przez św. Justyna, wskazywała na odmawianie jej przez wszystkich uczestników Eucharystii. Opis św. Justyna modlitwy powszechnej zanoszonej przez neofitów i pozostałych uczestników zgromadzenia eucharystycznego przed przyniesieniem darów ofiarnych wskazuje, iż miała ona charakter modlitwy wiernych (por. KL 14). Nazwą *oratio fidelium* posługiwał się wspomniany wyżej papież Feliks III (II). Reprezentował on pogląd, że w modlitwie tej mogą uczestniczyć tylko wierni, przy czym ci, którzy przez grzech zerwali więź ze swoim Panem, stali się *ipso facto* niezdolnymi do partycypacji w tej modlitwie zjednoczonych z Chrystusem⁵¹.

Obie nazwy, *oratio communis* i *oratio fidelium*, jako uzupełniające się, zostały użyte przez Radę do wykonania Konstytucji o liturgii świętej w tytule publikacji wyjaśniającej naturę, rolę i strukturę tejże modlitwy. Dokument ten, opublikowany w 1966 r., proponował na przyszłość określenie

⁴⁹ Mi a z e k. *Modlitwa powszechna* s. 135.

⁵⁰ Szerzej na ten temat zob. P. Kulbacki. *Modlitwa powszechna w polskich księgach liturgicznych*. W: *Praedicamus Christum Crucifixum*. Red. A. Żądło. Katowice 2010 s. 349-364.

⁵¹ Mi a z e k. *Modlitwa powszechna* s. 132.

prex lub *deprecatio universalis*, wychodząc z założenia, że cała Msza jest wspólną modlitwą zgromadzonych, a określenie „modlitwa wiernych” należałoby odnieść przede wszystkim do „Ojcze nasz”⁵². Nazwa ta ma wyrażać ideę, że modlitwa jest zanoszona przez wszystkich za wszystkich⁵³. Mszał z 1970 r. wprowadził nazwę *oratio universalis*⁵⁴.

We wprowadzeniu do Mszału (1970 r.) lapidarnie zaznaczono, że „w modlitwie powszechnej, czyli modlitwie wiernych, lud spełniając swoje wspólne kapłaństwo modli się za wszystkich ludzi”⁵⁵ (por. MR 14*). Wprowadzenie do trzeciej edycji posoborowego Mszału (2002 r.) potwierdza, że „w modlitwie powszechnej, czyli modlitwie wiernych, lud w pewien sposób odpowiada na słowo Boże przyjęte z wiarą i wykonując swą wynikającą z chrztu funkcję kapłańską, znosi do Boga błagania za zbawienie wszystkich” (OWMR 69). Oznacza to, że określenie *oratio fidelium* stanowi istotne dopowiedzenie do podstawowego terminu *oratio communis (universalis)*.

Wprowadzenie teologiczno-pastoralne do drugiego wydania Lekcjonarza mszalnego z 1981 r. podaje nazwę „modlitwa powszechna” i tylko jeden raz wymienia *oratio fidelium*. Ku nazwie „modlitwa powszechna” skłania się również *Ceremoniale Episcoporum*⁵⁶.

Modlitwa powszechna jest przede wszystkim odpowiedzią na słowo Boże wypełniające serce chrześcijanina. Jest zatem świadectwem wiary w Boga Ojca, Jego Syna, Ducha Świętego i zbawcze pośrednictwo Kościoła. Wiara i miłość nadaje tej modlitwie charakter uniwersalny – obejmuje ona wszystkich ludzi, wszystkie stany, we wszystkich wydarzeniach w życiu wspólnoty lokalnej, narodu, czy też całego świata. Modlitwa powszechna zatem, choć z homilii powinna wyływać i przez nią być inspirowana, nie jest tylko dodatkiem do homilii, umożliwiającym wybrzmienie jej w sercach ludzkich. Ma przekroczyć wspólnotę zgromadzenia, ma uczyć objęcia miłością każdego człowieka na całym świecie⁵⁷.

Kapłański i uniwersalny wymiar modlitwy powszechnej najpełniej ukazuje nam w mszale modlitwa w Liturgii na cześć Męki Pańskiej, sprawo-

⁵² *De oratione communi seu fidelium* s. 13; por. M i a z e k. *Modlitwa powszechna* s. 133.

⁵³ J. G e l i n e a u. *Dans vos assemblées*. T. 1. Paris 1971 s. 248.

⁵⁴ M i a z e k. *Modlitwa powszechna* s. 133.

⁵⁵ *Mszal Rzymski dla diecezji polskich*. Poznań 1986 – Wprowadzenie nr 45.

⁵⁶ *Wprowadzenie teologiczno-pastoralne do lektionarza mszalnego*. W: *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*. Opr. J. Miazek. Warszawa 1987 s. 33-75 nr 30, 31, 53 (dalej skrót: WTPLM); por. t e n ż e. *Modlitwa powszechna* s. 133.

⁵⁷ G e l i n e a u. *Dans vos assemblées* s. 249.

wanej Wielki Piątek (zob. MR 134-140). Jej dziesięć wezwań dotyczy kilku kręgów ludzkości, dla której odkupienia przyszedł Syn Boży i podjął posługę arcykapłana Nowego Przymierza (por. J 17; Hbr 5). Są to kręgi różnych stanów w Kościele, ale także chrześcijan innych wyznań, żydów, wyznawców jednego Boga, a nawet niewierzących. Wielkopiątkowa modlitwa powszechna jest zanoszona także za rządzących i ludzi będących w szczególnej potrzebie czy cierpieniu. W ten sposób wezwania modlitwy i skorelowane z nimi oracje, w kontekście liturgii upamiętniającej ofiarę Golgoty, ukazują jej zarazem ofiarniczy i powszechny wymiar⁵⁸. Ta ponadczasowa uniwersalność nie oznacza oderwania od istotnych bieżących wydarzeń, biskup diecezjalny może bowiem zezwolić, a nawet nakazać dodanie jeszcze jednego wezwania, związanego z aktualną sytuacją, natomiast kapłan celebrujący spośród wezwań mszału może wybrać te, które „lepiej odpowiadają warunkom miejscowym, z tym że należy zachować kolejność intencji ustaloną dla modlitwy powszechnej” (MR 134).

Dlatego przywrócona modlitwa powszechna ma dokładnie określoną strukturę, nawiązującą do arcykapłańskiej posługi Chrystusa, uwidocznionej w modlitwie w Wielki Piątek (MR 134-140). Wierni, realizując swe kapłaństwo wynikające z chrztu, obejmują swą posługą modlitewną potrzeby Kościoła, rządzących państwami i zbawienie całego świata, doświadczonych różnymi trudnościami, wspólnotę miejscową (OWMR 70). W zgromadzonym na sprawowanie świętych tajemnic ludzie Bożym Chrystus ujawnia swoją posługę kapłańskiego pojednania i wstawiennictwa. Jego uczniowie zebrani na sprawowanie Eucharystii stają się sakramentem jego obecności w świecie. W ten sposób Jezus Chrystus jako Głowa Kościoła włącza wszystkie członki swego mistycznego Ciała w misję zbawienia⁵⁹.

5. MODLITWA POWSZECHNA A STRUKTURA MSZY ŚWIĘTEJ

Istotnym zagadnieniem okazuje się być relacja między modlitwą wiernych, opisywaną przez św. Justyna czy św. Hipolita, a pojawiającymi się modlitwami wstawienniczymi w kanonie. Równoległe istnienie obu form modlitw wstawienniczych – jako modlitwy powszechnej i modlitw w kano-

⁵⁸ Martimort. *L'Église en prière* s. 367.

⁵⁹ Kopeć. *Modlitwa powszechna* s. 345.

nie – wynika ze świadectwa papieża Innocentego I, zawartego w jego liście do biskupa Gubbio, pisany w 416 r. W owym czasie istniała jeszcze modlitwa powszechna, a adresat listu zwrócił się z pytaniem o miejsce modlitw wstawienniczych, gdyż prawdopodobnie zetknął się z naśladowaną zwyczajem galijski praktyką łączenia ich z przygotowaniem darów. Papież jednak potwierdził odmawianie modlitw wstawienniczych *intra ipsa mysteria*. Powstaje zatem pytanie, dlaczego mimo istnienia modlitwy powszechnej pojawiły się modlitwy wstawiennicze w kanonie. Mogło to być spowodowane przekonaniem o większej skuteczności modlitwy bliższej przeistoczeniu lub też, zdaniem P. de Clerka, mogło wynikać z pewnej niezależności liturgii słowa i liturgii Eucharystii, wymagających własnych modlitw błagalnych, co po pełnej integracji liturgii Mszy Świętej spowodowało zanik modlitwy powszechnej⁶⁰.

Określenie „modlitwa powszechna” ukazuje uniwersalny aspekt zanoszonych modlitw, natomiast określenie „modlitwa wiernych” akcentuje jej aspekt kapłański, albowiem według tradycji Kościoła uczestniczyli w niej tylko ochrzczeni. Dlatego modlitwa wiernych nigdy nie należała do Mszy katechumenów. Po liturgii słowa katechumeni byli odsyłani. W liturgii bizantyjskiej diakon do dziś odsyła katechumenów po modlitwie za nich, a przed modlitwą poprzedzającą wielkie wejście połączone z przekazaniem przygotowanych wcześniej darów (*proskomidia*) i złożeniem ich na ołtarzu. Liturgia św. Jana Chryzostoma zalicza modlitwę wiernych już do Misterium ofiary czyli Liturgii wiernych⁶¹. Ten ryt, pielęgnowany do dziś w liturgii wschodniej, mimo braku katechumenów, naświetla miejsce i rolę modlitwy wiernych⁶².

W trakcie poszukiwań dróg odnowy liturgii J.B. Molin, sekretarz posoborowej komisji pracującej nad problematyką modlitwy powszechnej, sformułował koncepcję, według której liturgia Mszy Świętej składa się z trzech głównych części: 1) słuchanie słowa Bożego, 2) modlitwa powszechna, tj. kapłańska modlitwa całego zgromadzenia, 3) wielka modlitwa eucharystyczna, będąca modlitwą kapłana hierarchicznego. Prezentując tę koncepcję, odwoływał się do świadectwa św. Justyna, który w najstarszym znanym nam opisie przebiegu zgromadzenia liturgicznego z II wieku wyróżniał

⁶⁰ Mi a z e k. *Modlitwa powszechna* s. 130-132

⁶¹ Boska Liturgia świętej Jana Chryzostoma. W: *Liturgie Kościoła prawosławnego*. Kraków 2003. s. 81-83.

⁶² K u n z l e r. *Liturgia Kościoła* s. 346-347.

właściwie trzy części: czytania, wspólną modlitwę i dziękczynienie wraz z uczcą Pana⁶³.

Takie spojrzenie na Mszę Świętą rodziłoby niezwykle istotne konsekwencje dla rozumienia modlitwy powszechnej. Stanowiłaby ona wyodrębnioną w liturgii jedną z trzech jej zasadniczych części, co nadawałoby jej wyjątkowy walor. Oznaczałoby to także wydłużenie trwania tej części dla zachowania proporcji z pozostałymi dwiema częściami. Przykładem takiej wydłużonej modlitwy powszechnej jest 35 intencji podawanych w liturgii etiopskiej⁶⁴.

Pojawiła się także inna propozycja podziału Mszy Świętej, wyraźnie podkreślająca istotną rolę modlitwy powszechnej. Według tego schematu na strukturę Mszy Świętej składałaby się liturgia wejścia, słowa Bożego, miłości, ofiary, uczty i rozesłania. Według tej koncepcji Liturgia miłości to modlitwa powszechna i przygotowanie darów (eucharystycznych i na rzecz potrzebujących). Wyraża ona podwójny dar: duchowy i materialny, weryfikując autentyczność oddania się Bogu w jedność z Ofiarą Chrystusa⁶⁵.

Koncepcje te, choć nie zostały w ukazanym powyżej kształcie zaakceptowane przez redaktorów ksiąg liturgicznych, to jednak zwracają uwagę na centralne miejsce modlitwy powszechnej we Mszy Świętej. Umieszczenie modlitwy powszechnej w mszale posoborowym wyznaczyło jej przynależność do liturgii słowa. Wypowiadana jest po czytaniach biblijnych i homilii. Wraz z wyznaniem wiary (jeśli jest przepisane w kalendarzu liturgicznym) stanowi potwierdzenie przez lud przyjęcia Ewangelii. Modlitwa powszechna staje się nie tylko odpowiedzią poruszonego przez słowo serca, ale wypełnianiem posługi miłości wobec wszystkich kręgów ludzkości, co wyraża struktura tematyki wezwań. Podobnie jak Komunia sakramentalna stanowi dopełniający szczyt liturgii eucharystycznej, tak modlitwa powszechna, dopełniając liturgię słowa, staje się szczytowym momentem wypełnienia posługi kapłaństwa wiernych. Dlatego modlitwa powszechna stanowi łącznik między dwiema głównymi częściami Mszy Świętej. Zamykając liturgię słowa, będącą anamnezą dzieł Boga i wezwaniem chrześcijanina do posługi miłości, wyraża intencje, w jakich będzie składana ofiara⁶⁶. Wprowadzenie teologiczno-pastoralne do lekcjonarza mszalnego z 1981 r. podkreśla, że

⁶³ J. Grzeškowiak. *Liturgia dziś*. Katowice 1982. s. 334-335; Justyn Męczennik. *Apologia* s. 96-97.

⁶⁴ *De oratione communi seu fidelium* s. 165; Grzeškowiak. *Liturgia dziś* s. 335.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ *De oratione communi seu fidelium* s. 8; Miązek. *Modlitwa powszechna* 135-136.

w modlitwie powszechnej podawane są wezwania „poprzez które «lud wykonując swoją posługę kapłańską przyczynia się za wszystkimi ludźmi» i tak, dopełniając w sobie owoców przyjęcia słowa Bożego, przechodzi do bardziej godnego sprawowania liturgii eucharystycznej” (WTPLM 30).

Konstytucja o liturgii świętej podkreśla, że „dwie części, z których niejako składa się Msza Święta, mianowicie liturgia słowa i liturgia eucharystyczna, tak ściśle łączą się ze sobą, że stanowią jeden akt kultu” (KL 56)⁶⁷. W przewyciężeniu rozumienia liturgii Słowa jako obrzędu wstępnego (*Vormesse*), podporządkowanego głównej części Mszy, liturgii ofiary, istotną rolę odgrywa przywrócenie modlitwy powszechnej. Dowartościowując wymiar kapłański liturgii słowa, nie pozwala na jej redukcję do dydaktyki⁶⁸.

Do czasu reformy soborowej modlitwy wstawiennicze pozostawały tylko w Modlitwie Eucharystycznej. Przywrócenie modlitwy powszechnej nie dokonało się jednak kosztem redukcji modlitw w kanonie, zgodnie z tradycją współistnienia obu form. Modlitwa powszechna jest wyrazem modlitwy wierzących słuchających słowa Bożego i kierujących się ku ofierze eucharystycznej. Kościół wychodzi w niej ku ludziom w różnych potrzebach, obejmuje modlitwą cały świat, zmierzając ku ofierze eucharystycznej. Natomiast modlitwy wstawiennicze wypowiedane przez celebransa podczas odmawiania kanonu stanowią wyraz łączności z całą wspólnotą Kościoła widzialnego i niewidzialnego, zbierającego się ponad czasem i przestrzenią wokół ofiary swego Pana. W ten sposób zgromadzeni wchodzi w misterium śmierci i zmartwychwstania, będącego źródłem ich tożsamości i mocy.

Można zatem wskazać na dwa wymiary modlitwy wstawienniczej we Mszy Świętej: jeden ukazujący w modlitwie powszechnej Kościół w relacji ku światu, drugi zaś w modlitwach wstawienniczych kanonu ukazujący Kościół w swym życiu wewnętrznym⁶⁹. Należy dodać, że relacji tych nie wyczerpują tylko te dwie formy, modlitwa w podobnych intencjach jest proponowana także w specjalnych formularzach mszalnych⁷⁰.

*

⁶⁷ Zob. R. Pięrskała. *Nauczanie Soboru Watykańskiego II: liturgia słowa Bożego i liturgia eucharystyczna – jedno misterium*. W: *Słowo Boże w liturgii i życiu Kościoła*. Red. A. Żądło. Katowice 2006 s. 81-84.

⁶⁸ Nadolski. *Liturgika* t. IV s. 74-75; por. A. Nojszewski. *Liturgia rzymska*. Warszawa 1914 s. 28.

⁶⁹ Miązek. *Modlitwa powszechna* s. 145.

⁷⁰ Por. P. Kulbicki. *Paradygmat wspólnoty chrześcijańskiej w świecie w liturgii posoborowej*. W: *Eucharystia – źródło, szczyt i życie*. (W trosce o Kościół. T. 5). Lublin 2005 s. 159-174.

Modlitwa powszechna czyli modlitwa wiernych, choć została bez zastrzeżeń zaakceptowana w liturgii posoborowej, to jednak wymaga dziś pogłębienia formacyjnego. W kontekście powyżej opisanego wymiaru modlitwy powszechnej jako celebracji liturgii miłości i jej uniwersalnego charakteru nie można poprzestawać na odczytywaniu „gotowców” z formułami wezwań leżących w wielu kościołach na ambonach lub pulpitych. Żywa liturgia domaga się przygotowania nie tylko ołtarza czy wnętrza kościoła, śpiewów i czytań, ale poważnego potraktowania spełniania funkcji kapłaństwa wypływającego z chrztu. Przygotowanie codziennie modlitwy powszechnej przez grupy wiernych może się okazać niezwykle płodne dla realizacji postulowanego przez Konstytucję o liturgii pełnego, czynnego, zaangażowanego, owocnego udziału we Mszy Świętej.

BIBLIOGRAFIA

- Kulbacki P.: Modlitwa powszechna w polskich księgach liturgicznych. W: Praedicamus Christum Crucifixum. Red. A. Żądło. Katowice 2010 s. 349-364.
- Mossi J.P.: Modern Liturgy Handbook. A Study and Planning Guide for Worship. New York–Ramsey, N.J.–Toronto 1976 s. 84-87.
- Oleksy P.: Modlitwa powszechna w celebracjach liturgicznych. Kraków 2006.
- Oratio Universalis. [Oprac. M. Matuszewski]. Ząbki 2005
- Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego wydania Ogólnego Wprowadzenia do Mszału Rzymskiego (9 III 2005).

COMMON PRAYER AS THE PRAYER OF THE FAITHFUL

Summary

The approval that was expressed after the Vatican Council II had reintroduced common prayer, confirmed its significant role in the liturgy of the Holy Mass. In the article an analysis is made of common prayer as the prayer of the faithful. The roots of common prayer and its development in the first centuries are shown. It has always had the character of the prayer of the faithful – said by the christened ones; sometimes penitents were not admitted to it. Along with the decline of the catechumenate, part of the intentions of the prayer of the faithful were taken over by the Gelasian litany *ad introitum*, which was then reduced to the phrase *Kyrie eleison*. Other calls of common prayer have found their equivalents as intercessory prayers in the canon of the Holy Mass. Relics of common prayer were preserved in the form of “prayers after the sermon”. The lack of common prayer in the Holy Mass gave rise to its substitutes in folk religiousness.

The post-Council liturgy shows common prayer as a prayer actualizing the faithful’s universal priesthood. The rites in the missal, emphasizing the role of the priest who directs the prayer, at the same time raise the status of the participation of the deacon and the laity in them.

The author of the article also cites some liturgists who considered common prayer a separate part of the Holy Mass between the liturgy of the word and the liturgy of the Eucharist. Other liturgists distinguish the liturgy of love in the Holy Mass that consists of common prayer and preparation of the offertory – the spiritual and material gifts. Although these conceptions have not been accepted, they shed important light on the essence of common prayer.

A careful and profound preparation of common prayer is an important task for liturgical formation.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: modlitwa powszechna, modlitwa wiernych, liturgia słowa, Msza Święta, powszechne kapłaństwo, mszał, Konstytucja o liturgii.

Key words: common prayer, the prayer of the faithful, liturgy of the word, Holy Mass, universal priesthood, missal, Constitution on liturgy.